

FELSŐOKTATÁS-POLITIKA

FAZEKAS ISTVÁN

„MEG KELLENE SZÜNTETNI A BOLOGNAI RENDSZERT”

Az, hogy hároméves tanulás után szerzett papírt diplomának mernek nevezni, az az egyetem teljes leértékelése – mondta a HVG-nek **CSABA LÁSZLÓ** közgazdász-akadémikus, a CEU egyetemi tanára.

HVG: Orbán Viktor miniszterelnök szerint eljárt az idő az olyan gondolkodás felett, hogy a sikeres élethez csak a gimnáziumi, illetve a felsőfokú tanulmányok vezetnek. Mit gondol erről?

CS. L.: Szerintem egyáltalán nem erre, inkább az élethosszig tartó tanulás irányába halad a világ. Bizonyos értelemben amerikanizálódik, hiszen az Egyesült Államokban egyáltalán nem szokatlan, hogy valaki 40–50 éves korában valami egészen újat tanuljon. A felsőoktatás pedig igen jelentős részben készségeket fejleszt, tanulni tanít. Nem azért kell az egyetem, hogy megtanítsa, hogyan működik a marógép, ez XIX. századi felfogás. Különösen most, a negyedik ipari forradalom és a soha nem látott mértékű számítógépesedés idején kell mindenféle új dolgokat tanulni. A jövő nemzedéke élethosszig tartó tanulásra van kárthatva. Ez elkezdődik a bölcsődében, és jó esetben nem fejeződik be az egyetemen. Tanulni pedig az tud, akit erre megtanítottak. Mi most nem erre megyünk ugyan, a tendencia éppen az, hogy szinte senki sem megy egyetemi mesterképzésre, a Corvinuson például száz hallgatóból csupán hét.

HVG: Ennek mi az oka? Felfogható a rendszer kritikájaként is, vagy egyszerűen a hallgatók hozzáállásán múlik?

CS. L.: Az, hogy nem mennek mesterképzésre, szerintem optikai csalódás. Az én diákságom idején is azt mondták, hogy a külker főiskolát végzettek gyorsabban el tudnak helyezkedni, mint a közgazra járók, akiknek a fejét telenyomják felesleges matematikával és mindenféle elmélettel. Ez bizonyos szempontból igaz volt, viszont az is az, hogy 15 év elteltével a felső vezetők 90 százaléka az egyetemet végzettek közül került ki. A magas tandíj is a mesterképzés ellen hat, és gyakran hallani azt is, hogy ha ma valaki elmegy doktoran-

FAZEKAS ISTVÁN

dusznak, az annak a jele, hogy nem talált magának állást. Jól látható, hogy ma a középmezőnyből jönnek a doktoranduszok, és nem a legjobbak közül. Ez baj, mert azt jelenti, hogy nincs megbecsülve a tudás. Másoddiplomás képzésre pedig azért iratkoznak be sokan munka és család mellett, karriert félretéve, mert kiderül, hogy az addig megszerzett tudásuk nem elég, nem tudnak előrelépni. Húsz éve sem hülyeségeket tanítottunk, csak akkor az egészen másik világ volt. Néhány éve még jól megnézték a 30 éves diákot, ma már nem szokatlan, hogy vannak 40-es diákjaink is. Van persze olyan – az én családomban is –, hogy valaki egész életében fogorvos akart lenni, és jövőre a fogorvosi szék mellől megy majd nyugdíjba. De őt ki fogják majd állítani, mint egy dinoszauruszt.

HVG: Ezzel együtt magára valamit adó cég is inkább magának tanítja be az informatikust, sok esetben az egyetemről is elcsábítva, olyan nagy a munkaerőhiány. Ez a folyamat nem vezet a felsőoktatás eljelentéktelenedéséhez?

CS. L.: Nem, itt megint kellő távlatban kell gondolkodni. Ahogy mondtam, amikor én voltam diák, a külker és számviteli főiskolásokat keresték, aztán ők valahogy lemorzsolódtak a magasabb szinteken. Normális esetben az informatikust valamennyire kiképzik az egyetemen, ezek után ő már meg tudja tanulni az újabb tendenciákat is. Akit viszont már a gimnázium után oktattak, az voltaképpen szellemi betanított munkás lett, aki csak azt a programot tudja, amire őt megtanították. A többlet megszerzéséhez szüksége lenne azokra a tudásokra, képességekre, amiket éppen a sokak által feleslegesnek tartott közis-

mereti tárgykból lehet megszerezni. Az, hogy valaki rögtön el tudjon helyezkedni, a munkaadó érdeke. Viszont ha a képzettsége hiányos, akkor vele mindent meg lehet csinálni. Ez életveszélyes dolog abban a világban, ahol mindenki 3-4 évente pályát vált, új dolgokat tanul meg. Azokra a képzésekre nyilvánvalóan semmi szükség, amilyeneken még ma is a múlt század hetvenes éveiben készült jegyzetekből vizsgáztatnak. Olyan felsőoktatás irányába megyünk, amelyik tudomásul veszi a világ bonyolultságait, nem fix dolgokat tanít, hanem képességeket. Aki a munkájából akar megélni, az talán még az ötvenes éveiben is tanul valamit. Skandináviában például már rájöttek,

a minőség szempontja teljesen háttérbe szorul

hogy a közegészségügyre az van legjobb hatással, ha az emberek 75 éves korukig dolgoznak. Így nem az a programjuk, hogy az orvosi rendelőbe járnak. A munkaalapú társadalom nem azt jelenti, hogy mindenkiből segédmunkás lesz, hanem azt, hogy az életében egy csomó mindent tanul, és ezeket hasznosítja.

HVG: Mindezek alapján nem vitás, hogy kell a diploma, de vajon kell ennyi diplomás?

CS. L.: Nem kérdés, hogy a szakképzést helyre

kell állítani. A piaccgazdaságban pont az a jó, hogy mindenféle készségre és képességre szükség van, a szolgáltatások elterjedésével pedig igen nagy az igény a nem igazán magas végzettséget igénylő munkákra is. De az lehetetlen, hogy Parragh úr mondja meg, hány vízvezeték-szerelőre lesz szükség. Lehet, hogy egyáltalán nem lesz szükség, csak számítógép-szerelőre. Csupa olyasmit kell tudni most megjavítani, ami korábban nem is volt. Az is biztos azonban, hogy 2005–2006 táján túlfutott az egyetemi és főiskolai képzés, mert korlátlan lett a kínálat, és egyáltalán nem törődött a kereslettel, nem volt semmiféle visszacsatolás. Ez mennyiségi túlfutáshoz vezetett, amit korrigálni kellene, de nem úgy, ahogy most próbálják, bürokratikusán, pénzügyi oldalról, és a minőség szempontja teljesen háttérbe szorul. Ami ma fontos készség lenne, azzal a hallgatók nemigen rendelkeznek, nem tudnak helyesen írni, megszólítani, kiselőadást tartani. Ez döbbenetes. Az egész oktatást a bölcsődétől kezdve kellene felemelni, aminek a vége a felsőoktatás, amit viszont differenciálni kellene. Ezt most nem teszik: az azonos nevű szakokon mindenki ugyanazt tanulja, ugyanazokból a könyvekből. Ez nem jó, hiszen aki a Dunaújvárosi Egyetemen végez, annak számvitelből kellene jónak lennie, míg aki a Corvinuson szerez diplomát, az nem végezhet három év alatt, mert akkor jutott még csak addig például matematikából, hogy a modellt megérti, amire a közgazdasági gondolat épül. Ezek az intézmények nem ugyanarra a piacra dolgoznak.

HVG: A felsőoktatás igazodjon a munkaerő-piac igényeihez – ez az állandó vezényszava az

utóbbi évek sorozatos átalakításainak. Nem he-lyes elgondolás?

CS. L.: Ez akkor jó kiindulópont, ha az ember hisz a tervezésben. Azt nem lehet előre megmondani, hogy ennyi ember kell a nehéziparba, annyi a könnyűiparba, mezőgazdaságba vagy a külke-reskedelembe. Akik ezt akarják, fordítva ülnek a lovon. Az is kevésbé ismert, hogy a példaként emlegetett német szakirányú képzettek 40–45 éves korukra elakadnak karrierjükben, nem ők a vezetők, hanem azok, akiknek szélesebb körű a végzettségük. Végző soron a történet arról szól, hogy az emberek találjanak maguknak munkát, de nem úgy, hogy közvetlen kapcsolatot terem-tünk az egyetemek és a munkahelyek között. Olyan együttműködés persze előfordulhat, mint az Audi és a Győri Egyetem között, de ez inkább a kivétel. A jellemző az, hogy valakit kiképeznek általában orvosnak, majd szakosodik, és aztán ki-derül, hogy hol és milyen orvos lesz.

HVG: Ezek szerint nem reális elvárás azt várni a munkáltatóktól, hogy előre megmondják, ki-ket akarnak felvenni három év múlva.

CS. L.: Fogalmuk sincs róla, nem is tudhatják. Gondoljunk csak bele, hogy az utóbbi évtize-dekben micsoda fordulatok mentek végbe. Én például sosem gondoltam volna magamról, hogy valaha eljön az az idő, amikor többet olvasok online, mint offline, mert szeretem a könyveket megfogni, szeretem a papír illatát. Pedig sokáig ellenálltam a számítógépnek, de ez ma elképzel-hetetlen. A fiam például szociológusdiplomával mobilapplikációk fejlesztésével és marketingjé-vel foglalkozik. Leginkább tanulóképességgel, együttműködő képességgel, nyelvismerettel és számítógép-ismerettel lehet érvényesülni. Fontos azonban, hogy a hallgatók olvassanak sok vastag könyvet, hogy ki tudják szedni belőle a lényegét. És akkor nagyszerűen lehet őket használni. Itt a nemzetközi tanszéken a tanárok többsége elvont elméleteket oktat, a hallgatóink többsége mégis az üzleti életben hasznosítja ezeket. Én erre büsz-ke vagyok. Ha közgazdaságtant vagy nemzetközi tanulmányokat hallgatott egy diák, akkor már rá lehet bízni valamit.

HVG: Egészében mennyire alkalmas a ma-gyar felsőoktatás a versenyképes tudás átadá-sára?

CS. L.: Nem lehet átlagos választ adni, a ma-gyar felsőoktatás ugyanúgy szegmentálódott, mint a magyar társadalom. Vannak egészen kiváló részek, a sokat szidott orvosképzés pél-dául nemzetközi színvonalú. Ha igaz lenne, amit valamelyik lapban írtak, hogy még az ugandai egyetem is megelőzi a magyarokat, akkor nyilván a magyarok mennének Ugandába állatorvoslást, emberorvoslást meg agysebészetet tanulni, és nem fordítva. Vannak olyan egyetemek, amelyek abszolút elsőrendűek a maguk területén. Ezek nem vezették be a bolognai rendszert, ellenálltak

az oktatáspolitikai hullámzásainak, nem növelték meg a hallgatói létszámot, tehát megőrizték a ha-gyományos egyetemi létüket. Ezek mellett van-nak olyanok, amiket egyetemnek hívnak ugyan, de nyilvánvalóan nem azok, mint például a duna-újvárosi vagy a kecskeméti Pallasz Athéné Egye-tem. Óriási szétszakadás van, ugyanis a hallgatói expanzió idején egy csomó intézmény létrejött vagy terjeszkedett, s most, hogy kevesebb diák van, nem szüntették meg azokat, hanem beol-vasztották.

HVG: Piaci alapon meddig működhet ez a rendszer?

CS. L.: Először is meg kellene szüntetni a bo-lognai rendszert, ami megölte az egyetemet, és akkor egymás mellett létezhetnének mindenféle intézmények. A bolognai rendszert bürokraták ta-lálták ki, akiknek fogalmuk sincs arról, mi az egye-tem. Mert az nem egyszerűen a tudás átadásának, hanem a generálásának a színtere. Egyáltalán az, hogy hároméves tanulás után szerzett papírt dip-lomának mernek nevezni, és a munkaadók ezt ak-ként is értékelik, ez az egyetem teljes leértékelése. Tudásalapú társadalomban nincs olyan, hogy há-rom év alatt kiképeztük a jogászt, a közgazdászt. Fel kell adni azt a tévhitet, hogy mindenki egy-

évesen illet beiratkozniuk közgazdasági tovább-képzőbe, hogy lépést tudjanak tartani a többiek-kei. Fontos jogalkotói feladat lenne engedni és megtérni a sokszínűséget. Nagyon fontos lenne az is, hogy beengedjék a magántőkét, ami most ki van zárva. Nagy szükség lenne, különösen orvo-si-műszaki területen, hogy az ipar létrehozassa a saját tanszékeit. De nem úgy, hogy kiképzzi a saját tanoncait, hanem kutatásokat kellene szponzorál-nia, amelyeknek esetleg lehetnek ipari hasznosítá-sai. Úgy, ahogy Németországban is teszik, és ettől nem lett egyetlen német egyetem sem az ipar szakértelőjává.

HVG: Minek kellene történnie ahhoz, hogy a döntéshozók felmérjék, hogy a felsőoktatásra egy ország versenyképesség szempontjából szükség lenne?

CS. L.: Ezt azért nem tudom, mert én a hetve-nes évek első felében már ezt tanultam Berend T. Ivántól. Nekem ez olyan axiomatikus, triviális. Az utóbbi évtizedekben nagyon sok minden elavult abból, amit én annak idején tanultam – ez nem. A második világháborúban és utána lebombázott Dél-Korea 50 dollár egy főre jutó jövedelemből eljutott odáig, hogy most a világ hetedik legna-gyobb kutatás-fejlesztési hatalma. Finnország

FAZEKAS ISTVÁN

forma, mindenki átjárhat. A Budapesti Gazdasági Főiskolának – ma már egyetem – korábban mind a három lába versenyképes volt: mindig nagyon jó volt a hallgatói állomány, a pénzügy-számvitel mindig jó volt, a turizmussal mindenki el tudott helyezkedni; mi értelme van ezt egyetemnek hív-ni? Pont az volt benne a jó, hogy ha valaki tudta, mit akar, akkor ki tudta választani, melyik iskolába megy. A BGF-et nem nyomták agyon matemati-kával meg elméletitörténettel, a hallgatókat meg-tanították angolul és könyvelni. Viszont 30–35

– amely egykor az orosz birodalom perifériája volt – a másik ilyen nagyhatalom. Ezek az orszá-gok költenek az oktatásra, és ezek versenyképe-sek. A kitérés az emberi tőke és annak megfelelő hasznosítása nyomán lehetséges – ebben nagy az egyetértés a világban. Rendesen működő ország-ban, ahol a képzett embereket hasznosítják, tehát engedik az agyukat dolgozni, az termőre fordul. El kellene hinni, hogy az oktatás nem fogyasztás, nem a szabadidő kulturált eltöltése, hanem embe-ri tőke befektetése a jövőbe és már a jelenbe is. ■